

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Κ. ΦΑΡΜΑΚΗΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
ΚΑΙ
ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΣΠΟΥΔΗ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ
ΤΟΥ KARL JASPERS

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΗ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα

ISBN 978-960-456-138-4

© Copyright: Δ. Κ. Φαρμάκης, Εκδόσεις Ζήτη, Ιανουάριος 2009, Θεσσαλονίκη

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

---

www.ziti.gr

**Φωτοστοιχειοθεσία
Εκτύπωση**

Βιβλιοπωλείο

Π. ΖΗΤΗ & ΣΙΑ ΟΕ

18ο χλμ Θεσ/νίκης-Περαίας
Τ.Θ. 4171 • Περαία Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19
Τηλ.: 2392.072.222 - Fax: 2392.072.229
e-mail: info@ziti.gr

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΗ

Αρμενοπούλου 27 • 546 35 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310.203.720, Fax 2310.211.305
e-mail: sales@ziti.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
-----------------------	---

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
-----------------------	----

A. ΣΥΝΤΟΜΗ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ	11
--	----

B. ΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥ Κ. JASPERS ΣΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΡΕΥΜΑ ΤΟΥ ΥΠΑΡΞΙΣΜΟΥ	12
---	----

Γ. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Κ. JASPERS	15
---	----

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ Κ. JASPERS	23
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΓΙΑΣΠΕΡΣΙΑΝΗΣ ΓΝΩΣΙΟΘΕΩΡΙΑΣ	35
---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ Κ. JASPERS ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΠΙΣΤΗΣ	45
--	----

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΠΗΓΗ ΚΑΙ Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ Κ. JASPERS	59
---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
ΥΠΑΡΞΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	
ΣΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ Κ. JASPERS	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ	
ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ Κ. JASPERS	85
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ	
ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ Κ. JASPERS.....	101
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	
ΥΠΑΡΞΗ ΚΑΙ ΟΡΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ	
ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ Κ. JASPERS	109
ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	125
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	127
SOMMAIRE.....	131
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	133
ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΑ ΕΚΤΕΝΗ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ	
ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Κ. JASPERS.....	135
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ	149
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	151

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κεντρικός στόχος της παρούσας μελέτης είναι η ευμέθοδη και εξα-
ντλητική χαρτογράφηση της μεταφυσικής διάστασης της φιλοσο-
φικής προβληματικής του K. Jaspers, όπως αυτή αποτυπώνεται στη συ-
νολική πορεία της φιλοσοφικής του έρευνας. Οι προσεγγίσεις που επιχει-
ρούμε στο πλαίσιο του πονήματος αυτού επιτρέπουν την απρόσκοπτη
παρακολούθηση μιας γόνιμης αναζήτησης, προσανατολισμένης σταθερά
στη σύλληψη της αλήθειας.

Η ζήτηση, όμως, της αλήθειας δεν αιχμαλωτίζει τον K. Jaspers ούτε στο πε-
δίο της επιστημονικής αλήθειας ούτε στην περιοχή της λογοκρατικής με-
ταφυσικής. Η πρωτότυπη φιλοσοφική του προβληματική αποτελεί μian
εναγώνια απόπειρα ανάκτησης της μεταφυσικής βεβαιότητας διαμέσου
της ενότητας της ύπαρξης που τίθεται ως μοναδικό κριτήριο για την κα-
τανόηση της ζωής, την ερμηνεία των ιστορικών γεγονότων, την κατάκτη-
ση της αλήθειας, για τον προορισμό του ανθρώπου.

Στην πορεία της έρευνας αποκαλύπτεται ότι η μεταφυσική στην ουσία
της ταυτίζεται με την υπαρξιακή φιλοσοφία. Πρωταρχική αποστολή της
μεταφυσικής αποτελεί η αποκρυπτογράφηση της μυστικής γλώσσας, των
ψηφίων, δηλαδή των κρυπτογραφικών σημάτων στην περιοχή της ελευ-
θερίας, ώστε η ύπαρξη να αρθεί στη θέα του «επέκεινα», για να βιώσει την
ανυπέρβλητη αποτυχία και το αναπόδραστο ναυάγιο. Το σταθερό, συνε-
πώς, και αμετάθετο χαρακτηριστικό της μεταφυσικής πραγματικότητας
είναι η ήττα του ανθρώπου, που νοηματοδοτεί και εξυψώνει την ύπαρξη.

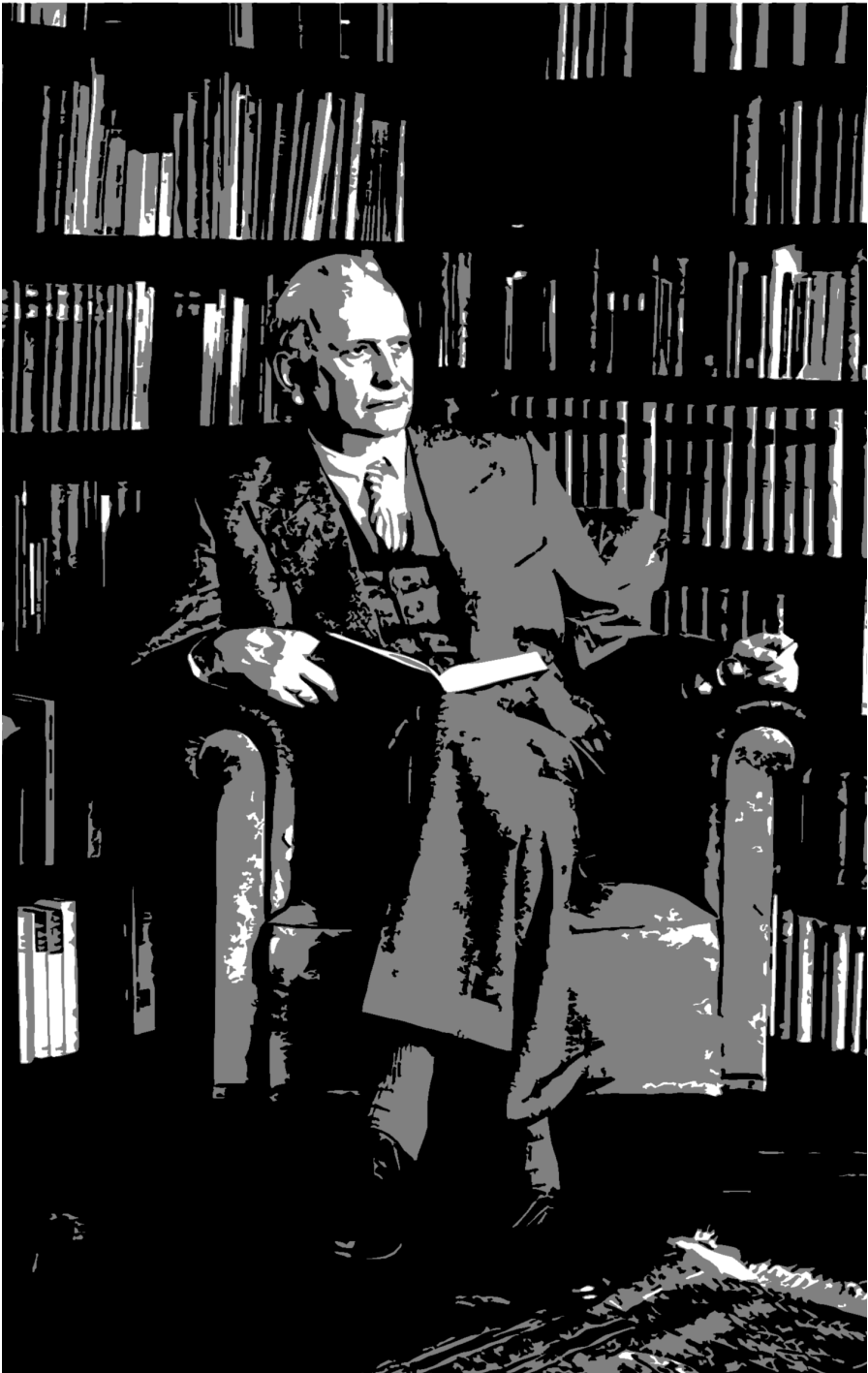
Κατά την πραγμάτευση της θεματικής αυτής αντιμετωπίστηκαν πολ-
λαπλές δυσχέρειες εννοιολογικού χαρακτήρα, επειδή ο K. Jaspers κατα-
φεύγει σε πολύσημες, ασαφείς και ακατάληπτες περιγραφικές διατυπώ-
σεις στην αγωνιώδη του προσπάθεια να μορφοποιήσει τα περιεχόμενα
της φιλοσοφικής του προβληματικής.

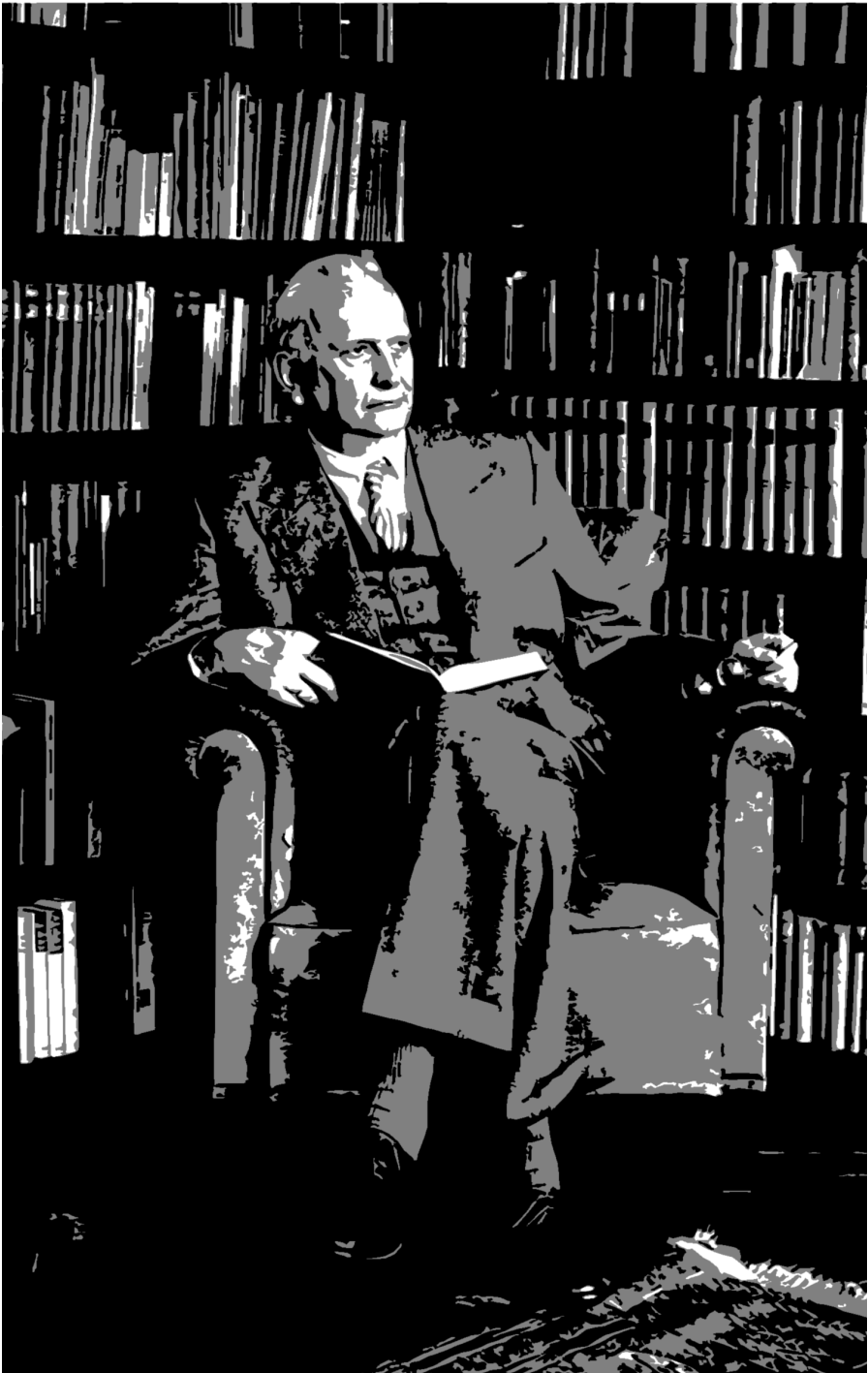
Επιλέγοντας ο K. Jaspers να υπερβεί τις περιορισμένες βεβαιότητες
της επιστήμης, για να οικοδομήσει μια μεταφυσική σύλληψη της πραγμα-

τικότητας προσανατολισμένης σταθερά στην εμπειρία της ύπαρξης, επιτελεί αυτό που κάθε γνήσιος φιλόσοφος προκρίνει, δηλαδή την υποταγή αυτόβουλα στην αδυσώπητη αναγκαιότητα να εγκαταλείψει το πεδίο της επιστημονικής αναζήτησης, για να μνηθεί στο ανεξάντλητο πεδίο της μεταφυσικής, προσδοκώντας να καλύψει απαντητικά τα απροσμέτρητα χάσματα του κοσμικού πίνακα που προσφέρει ο επιστημονικός μόχθος.

Για την τακτική της επίμονης και συστηματικής αναφοράς τόσο στις πρωτογενείς πηγές όσο και στους συγγραφείς, οφείλουμε μια πειστική εξήγηση: μας την επέβαλε η πεποίθηση ότι, σε καιρούς που ανέχονται τη σιωπηρή ιδιοποίηση της ξένης σοφίας, χρέος αμετάθετο του μελετητή, ακόμη και με τον κίνδυνο να φανεί στείρος ο ίδιος, είναι να υπενθυμίσει με παρρησία ότι η φιλοσοφική συγγραφή είναι διάλογος με υπαρκτά πρόσωπα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α. ΣΥΝΤΟΜΗ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ

Η μεταφυσική ή η πρώτη φιλοσοφία, όπως την ονόμασε ο Αριστοτέλης, είναι απότοκος της διαχρονικής προσπάθειας του ανθρώπου να κατανοήσει την πραγματικότητα στο σύνολο των εκφάνσεών της. Ταυτόχρονα, αξονικός προσανατολισμός της μεταφυσικής προβληματικής υπήρξε ανέκαθεν η πειστική κατάδειξη της οντολογικής εξάρτησης του αισθητού από το νοητό, του εμπειρικού κόσμου από το Θεό, το υπερβατικό.

Η αλήθεια είναι ότι η λέξη «Μεταφυσική» πάσχει από μια έλλειψη ετυμολογικής ακρίβειας: δημιουργημένη στον 1^ο αιώνα, για να καθορίσει μια μελέτη του Αριστοτέλη, που ανθολογούνταν στη συλλογή των έργων του μετά τα βιβλία της Φυσικής, θεωρήθηκε ανεπαίσθητα και λόγω της διττής σημασίας του ελληνικού προσυνθετικού «μετά» (που σημαίνει κατόπιν ή επάνω), από ορισμένους διανοητές ότι προσδιορίζει έναν ειδικό τρόπο της φιλοσοφικής σκέψης, που υπερβαίνει σε αξία και κύρος τα πορίσματα της επιστημονικής αναζήτησης.¹

Οι μεταφυσικές υποθέσεις που διατυπώθηκαν στην ιστορία της φιλοσοφίας ποικίλλουν και διαφοροποιούνται ανάλογα με τους στοχαστές αλλά και τις κοινωνικές, πολιτικές, επιστημονικές και θρησκευτικές αντιλήψεις και θεωρίες που επικρατούσαν κάθε φορά στο κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον των φιλοσόφων-μεταφυσικών. Αδιαμφισβήτητα, όμως, ορόσημα και καθοριστικοί σταθμοί της εξελικτικής πορείας της Μεταφυσικής θεωρούνται, εξαιτίας των κοσμογονικών ανακατατάξεων που προκάλεσαν, ο μονοθεϊσμός, η επιστημονική επανάσταση της Αναγέννησης και στον 20^ο αιώνα η καταλυτική επίδραση που άσκησαν οι επιστημονικές θεωρίες «του γίγνεσθαι» (η θεωρία της εξέλιξης, ο νόμος της θερμοδυναμικής).

Ωστόσο, η μεταφυσική θεωρία σε όλες της τις εκδοχές ερμηνείας της

---

1. Francois Gregoire: Les grands problèmes metaphysiques, μτφρ. Κ. Ζαρούκα.

πραγματικότητας παραμένει σταθερά προσηλωμένη στη μελέτη του «είναι» και της ουσίας των πραγμάτων.

Πάντως, πριν συνειδητοποιηθεί το πρόβλημα του κόσμου, η γνώση σχετικά με αυτόν ήταν διατυπωμένη σε μύθους. Οι μύθοι αυτοί επιχειρούσαν να εξηγήσουν τόσο την ουσία και τη δομή του κόσμου όσο και την καταγωγή και την ιεραρχία των μορφών του. Η γέννηση της φιλοσοφίας συμπίπτει με τη σταδιακή επικράτηση του λόγου, χωρίς, ωστόσο, να εκτοπίζεται ολοκληρωτικά ο μύθος.

B. ΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥ Κ. JASPERS ΣΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΠΡΕΥΜΑ ΤΟΥ ΥΠΑΡΞΙΣΜΟΥ

Είναι ευρύτατα εδραιωμένη η άποψη στο χώρο της συστηματικής φιλοσοφίας ότι ο Κ. Jaspers κατέχει περίοπτη θέση στην κλίμακα των φιλοσόφων του υπαρξισμού. Κορυφαιοί στοχαστές και μελετητές του φιλοσοφικού ρεύματος του υπαρξισμού συγκλίνουν στην εκτίμηση ότι ο Κ. Jaspers δικαιωματικά διεκδικεί την πρωτοκαθεδρία στο φιλοσοφικό σύστημα του υπαρξισμού.

Ειδικότερα, ο Heinemann στο Βιβλίο του: «Existenz-philosophie, lebendig oder tot?» (Υπαρξιακή φιλοσοφία, ζωντανή ή νεκρή;) 1963, σελ. 61 γράφει: «Η πρώτη θέση ανάμεσα στους υπαρξιακούς φιλοσόφους ανήκει δικαιωματικά στον Κ. Jaspers». Ο Bochenski, στο Βιβλίο του «Europäische philosophie der Gegenwart», 1951, σελ. 192 επισημαίνει: «Ο Κ. Jaspers είναι από τους πρώτους που εμφανίστηκε στη δημοσιότητα με εργασίες υπαρξιακής φιλοσοφίας... σχεδίασε και υλοποίησε το πιο κλειστό και εγγύτερο προς τη μεταφυσική σύστημα».

Εξάλλου, μελετητές σοβαροί και συστηματικοί του έργου του Κ. Jaspers, όπως οι Γάλλοι Dufrenne και Ricoeur, διαδηλώνουν την άρρηκτη σχέση του «φιλοσόφου των οριακών καταστάσεων» με την υπαρξιακή φιλοσοφία, ήδη στον τίτλο του βιβλίου τους: Karl Jaspers et la philosophie de l'existence (1947).

Ο ίδιος, ωστόσο, ο Jaspers τιτλοδότησε το κύριο έργο του «Φιλοσοφία» και όχι «Υπαρξιακή φιλοσοφία» (Philosophie 1932)· μάλιστα, διέκρινε τη «Φιλοσοφία» του σε τρία μέρη και τα συγγράμματά του αντίστοιχα σε τρεις τόμους: α) Φιλοσοφικός προσανατολισμός στον κόσμο, β) Διαφώτιση της ύπαρξης, γ) Μεταφυσική.

Αλλά και σε όψιμο κείμενο («Επίλογος» 1955, στην τρίτη έκδοση του έργου του «Φιλοσοφία» 1956) βεβαιώνει ο ίδιος ο Jaspers τα εξής:

«... Δε θέλησα ποτέ να καταστήσω τη διαφώτιση της ύπαρξης (Existenzerhellung) μοναδικό θέμα της φιλοσοφίας. Η διαφώτιση της ύπαρξης ήταν απαραίτητο στοιχείο του όλου, όχι όμως το ίδιο το όλο» (σ. XXIII).

Καταλογίστηκε στον Jaspers (από τον Heinemann, στο Die Philosophie in 20, Jahrhundert 1963 σελ. 277), ότι με την ύστερη συγγραφική δράση «εμφιλοχώρησε από την υπαρξιακή φιλοσοφία σε μια φιλοσοφία του Νου». Ο ίδιος ο Jaspers όμως στη «φιλοσοφική του Αυτοβιογραφία» αποκαλύπτει με παρρησία τις κύριες πηγές του: «... Στον Kierkegaard οφείλω την έννοια της ύπαρξης, ενώ στον Kant την έννοια και την αξίωση του Νου». Άλλωστε, από το 1935 ο Jaspers πρόβαλε το «νου» σαν θέμα της φιλοσοφίας σε ισοζυγία με την «ύπαρξη» και στο τίτλο ήδη και σε πολλές σελίδες του Βιβλίου του «Vernunft und Existenz». Συγκεκριμένα, στη σελίδα 60, εκδ. 1960, επισημαίνει: «Οι μεγάλοι πόλοι του εί- ναι μας... νους και ύπαρξη...», «... ο νους μόνο με την ύπαρξη έχει περιε- χόμενο» κ.ά.

Στην αντιμετώπιση, πάντως, των θεμελιωδών φιλοσοφικών προ- βλημάτων αποφεύγει κάθε άμεση απάντηση που θα κινδύνευε να είναι δογματική· έτσι δεν παρέχει ορισμό ούτε για την ύπαρξη ούτε για την επι- κοινωνία ούτε για την υπερβατικότητα. Η στάση του αυτή είναι συνεπής προς την επίμονη απόφασή του να απορρίπτει κάθε ορισμένη σκοπιά και να επιδιώκει μια δεκτικότητα για κάθε δυνατή σκοπιά.

Μολονότι η σκοποθεσία και η μεθοδολογία του Jaspers στο χώρο της φιλοσοφικής προβληματικής διαφοροποιείται ουσιωδώς από τους άλλους υπαρξιακούς φιλοσόφους, θα αποτελούσε ασύγγνωστη εθελουφλία να μην επισημάνουμε κοινούς τόπους στον τρόπο προσέγγισης και ερμηνεί- ας της πραγματικότητας:

- α) Το κοινό θεμελιώδες χαρακτηριστικό των διαφόρων φιλοσοφιών της ύπαρξης της εποχής μας είναι «η υπαρξιακή εμπίωση», που πραγματώνεται με διαφορετικούς τρόπους στον κάθε υπαρξια- κό φιλόσοφο. Ειδικότερα, στον Jaspers πραγματοποιείται ως συ- νειδητοποίηση της θραυστότητας του είναι, στον Heidegger ως εμπειρία της «πορείας προς το θάνατο», στον Sartre ως καθολι- κή ναυτία.

- β) Κοινό σημείο αναφοράς, επίσης, των φιλοσόφων του υπαρξισμού είναι η «ύπαρξη». Η ύπαρξη είναι αποκλειστικό προνόμιο του ανθρώπου. Ακριβέστερα, ο άνθρωπος δεν έχει ύπαρξη, αλλά είναι η ύπαρξή του. Η ουσία του ανθρώπου εκπηγάει από την ύπαρξή του.
- γ) Η ύπαρξη θεωρείται απολύτως ακτουαλιστικά. Δεν είναι, αλλά δημιουργεί η ίδια τον εαυτό της σε συνθήκες ελευθερίας, πραγματώνεται αδιάλειπτα. Είναι προβολή. Κάθε στιγμή είναι περισσότερο (και λιγότερο) από αυτό που αυτή είναι. Οι υπαρξιστές ενισχύουν αυτή την εκδοχή με τον ισχυρισμό πως η ύπαρξη ταυτίζεται με τη χρονικότητα.
- δ) Η ειδιοποιός διαφορά ανάμεσα σ' αυτόν τον ακτουαλισμό και σ' εκείνον της φιλοσοφίας της Ζωής συνίσταται στο ότι οι υπαρξιστές φιλόσοφοι αντιλαμβάνονται τον άνθρωπο ως καθαρή υποκειμενικότητα και όχι ως έκφανση ενός ευρύτερου κοσμικού ρεύματος Ζωής, όπως για παράδειγμα το περιγράψει ο Bergson. Επιπρόσθετα, η υποκειμενικότητα νοείται ως δημιουργικότητα: ο άνθρωπος δημιουργεί ελεύθερα τον εαυτό του, είναι η ελευθερία του.
- ε) Ο άνθρωπος δεν είναι κλειστός στον εαυτό του. Είναι πραγματικότητα ανοιχτή και άρρηκτα συνυφασμένη με τον κόσμο, και κυρίως τους άλλους ανθρώπους. Αυτό το νόημα εκφράζουν το «συνυπάρχειν» του Heidegger, η «επικοινωνία» του Jaspers και το «Εσύ» του G. Marcel.
- στ) Όλοι οι υπαρξιακοί φιλόσοφοι απορρίπτουν την κλασική διάκριση ανάμεσα στο υποκείμενο και στο αντικείμενο και απαξιώνουν τη διανοητική γνώση στο χώρο της φιλοσοφίας. Πρεσβεύουν ότι η αληθινή γνώση δεν είναι απότοκος νοητικής διεργασίας, αλλά της συνειδητοποίησης του πεπερασμένου και της θραυστότητας της θέσης του ανθρώπου στον κόσμο.

Στο πλαίσιο αυτής της αναζήτησης κρίνεται ενδεδειγμένο να αναδείξουμε και να σημασιολογήσουμε επιγραμματικά την επίδραση που άσκησαν στη διαμόρφωση της προβληματικής του υπαρξισμού δύο κορυφαία φιλοσοφικά συστήματα: της φαινομενολογίας και της φιλοσοφίας της Ζωής.

Ειδικότερα: ο Heidegger, ο Marcel και ο Sartre χρησιμοποιούν εξαντλητικά τη φαινομενολογική μέθοδο, μολονότι απέρριψαν τις θεμελιώδεις κατευθύνσεις της φιλοσοφίας του Husserl.

Ο Karl Jaspers, ο οποίος το 1909 άρχισε να μελετάει έργα του Husserl, θα ασπαστεί τη φαινομενολογία του σαν μέθοδο γόνιμη, εκτιμώντας την εξαίρετη πειθαρχία του λογισμού του και την αδιάλειπτη αξίωσή του να σαφηνίζει προϋποθέσεις απαραίτητες.

Είναι φανερό, επίσης, ότι ο υπαρξισμός επηρεάστηκε έντονα από τη φιλοσοφία της Ζωής και μάλιστα την προώθησε περαιτέρω, κυρίως στο επίπεδο της προβληματικής για το χρόνο και της σφοδρής κριτικής που άσκησε κατά του ορθολογισμού και των φυσικών επιστημών.

Ο Bergson και κυρίως ο Nietzsche έχουν προσφέρει στη φιλοσοφική σχολή του υπαρξισμού πολλά χρήσιμα όργανα ανάλυσης της πραγματικότητας.

Ο K. Jaspers ειδικότερα στο βιβλίο του «Νους και Ύπαρξη», 1935 αναπτύσσει emphaticά την κρίσιμη σημασία του Nietzsche για τα πεπρωμένα της φιλοσοφίας.

Συνάγεται, επομένως, ότι η υπαρξιακή φιλοσοφία τροφοδοτήθηκε σημαντικά από τα δύο αυτά μεγάλα πνευματικά ρεύματα, που οδήγησαν στη ρήξη με τον 19^ο αιώνα και περαιτέρω τελεί κάτω από την επιρροή ενός άλλου σημαντικού πνευματικού κινήματος της εποχής μας, της μεταφυσικής.

Γ. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ KARL JASPERS

Στην αρχή του δευτέρου τόμου της «Φιλοσοφίας» του Jaspers, ο φιλόσοφος καταβάλλει αγωνιώδη προσπάθεια να καθορίσει τον πολύσημο όρο «ύπαρξη». Το κείμενο ερώτημα που διατυπώνει ο Jaspers είναι: «Το ον πρέπει να νοηθεί ταυτόσημο με το σύνολο των αντικειμένων, τα οποία γίνονται προσιτά σε μας με τη διαμεσολάβηση της γνώσης και της επιστήμης; Η κοινή αντίληψη απαντά ότι πέρα από το εγκόσμιο ον υφίστανται και άλλες πραγματικότητες, η ψυχή και ο Θεός. Στη φιλοσοφική γλώσσα οι πραγματικότητες αυτές ονομάζονται «ύπαρξη» και «επέκεινα». Η «ύπαρξη» και το «επέκεινα» δεν αισθητοποιούνται με τη συνδρομή της γνώσης. Υπάρχει κάτι το οποίο βρίσκεται αντιμέτωπο προς το σύνολο της

εγκόσμιας αντικειμενικότητας. Αυτό αρνείται πεισματικά να προδώσει τον εαυτό του και να αντικειμενικοποιηθεί. Υπάρχει, συνεπώς, ένα ον, το οποίο «δύναται» να υπάρξει και οφείλει να υπάρξει και γι' αυτό αποφασίζει μέσα στη χρονικότητά του αν είναι αιώνιο. Αυτό το ον είμαι εγώ, η «ύπαρξη», αποφαίνεται ο Jaspers και προεκτείνει το στοχασμό του: «Είμαι ύπαρξη, εφόσον απέναντι του εαυτού μου δε μεταβάλλομαι σε αντικείμενο. Μέσα στην ύπαρξη αποκτώ επίγνωση της ανεξαρτησίας μου, χωρίς να είμαι σε θέση να επισκοπήσω τι είναι εκείνο το οποίο ονομάζω ο «εαυτός» μου. Τη ζωή μου την αντλώ από τις δυνατότητες οι οποίες προσιδιάζουν σ' αυτό που αποκαλώ ύπαρξη. Μόνο μέσα από τις πραγματώσεις της αισθάνομαι ότι είμαι ο ίδιος ο εαυτός μου. Όταν επιχειρήσω να τη συλλάβω, μου διαφεύγει, γιατί δεν είναι ένα ψυχολογικό αντικείμενο... Η υπόσταση εκδηλώνεται ως παρουσία ή απουσία. Η ύπαρξη αντίθετα, επειδή είναι δυνατότητα, πορεύεται είτε προς το «είναι» είτε προς το μη «είναι», μέσω της εκλογής και της απόφασης. Η υπόσταση διαφέρει από τις άλλες ως προς την εκτατική διαφορά ευρύτερης και στενότερης εγκόσμιας υπόστασης.

Η ύπαρξη, όμως, διαφέρει από οποιαδήποτε άλλη ύπαρξη ως προς την ελευθερία της. Η υπόσταση ως οντότητα ζει και αποθνήσκει· η ύπαρξη δε γνωρίζει θάνατο, αλλά «ίσταται» ως προς το «είναι» της ή σε ευδοκίμηση ή σε κατάπτωση. Η υπόσταση είναι εξ ολοκλήρου χρονικό μέγεθος, η ύπαρξη είναι μέσα στο χρόνο, αλλά είναι κάτι περισσότερο από το χρόνο. Η υπόσταση είναι πεπερασμένη και αυτοπεριορίζεται μέσα στον εαυτό της, αδυνατώντας να περιλάβει το σύνολο των υποστάσεων. Επίσης, και η ύπαρξη δεν είναι ούτε μεμονωμένη ούτε περικλείει μέσα στον εαυτό της το σύμπαν. Και τούτο, διότι η ύπαρξη υφίσταται, μόνον εφόσον συσχετίζεται με άλλη ύπαρξη και με το «επέκεινα».

Αντικρίζοντας το «επέκεινα», δηλαδή την υπερβατική πρώτη αρχή ως κάτι το εξ ολοκλήρου άλλο, φθάνει στην επίγνωση ότι δεν υπάρχει «καθ' εαυτήν» και μεμονωμένη.

Η ύπαρξη, όμως, δεν αντικειμενοποιείται. Συνεπώς, είναι αδύνατο να τη συλλάβουμε και να την καθορίσουμε με τις μεθόδους της επιστημονικής έρευνας. Ουσιώδες, επίσης, γνώρισμα της ύπαρξης είναι ότι υπερβαίνει αδιάλειπτα τον εαυτό της. Καθώς η ύπαρξη πάλι επικοινωνεί με τον κόσμο και με το «επέκεινα» πραγματώνει τις δυνατότητές της, γίνεται

εκείνο που οφείλει να είναι και θέτει τον εαυτό της στο αυθεντικό υπαρξιακό επίπεδο.

Είναι, όμως, ενδεχόμενο να μη πραγματοποιήσει τις δυνατότητές της, οπότε καταπίπτει στο μη αυθεντικό υπαρξιακό τρόπο και μεταβάλλεται σε απλή υπόσταση. Στην περίπτωση αυτή ο άνθρωπος ζει ως βιολογικό και φυσικό ον. Η φιλοσοφία δεν είναι επιφορτισμένη να καθορίσει με επιστημονική μέθοδο το περιεχόμενο της ύπαρξης.

Η ύπαρξη, όπως τονίσαμε, δεν είναι δυνατό να καταστεί αντικείμενο γνώσης. Μπορούμε μόνο να αυτοπραγματωθούμε ως ύπαρξη, επιτελώντας την υπερβατική πράξη μέσω της οποίας, καθώς υπερβαίνουμε το εμπειρικό μας εγώ, πραγματώνουμε τις ενυπάρχουσες σ' εμάς δυνατότητες. Επομένως, η υπέρβαση αναγγέλλει την παρουσία της και μέσα στην περιοχή του ίδιου του εαυτού μας. Είμαστε κατά κάποιο τρόπο σε διαρκή πόρευση πέραν των ορίων του εμπειρικού μας εγώ προς το αυθεντικό υπαρξιακό εγώ.

Τα τρία κεφαλαιώδη κατά τον K. Jaspers μεταφυσικά προβλήματα

Κατά το τρίτο στάδιο, της μεταφυσικής αναζήτησης, ο φιλοσοφικός στοχασμός οφείλει να μελετήσει το «επέκεινα», που αποτελεί το σταθερό μεταφυσικό σημείο αναφοράς της ύπαρξης. Το κεντρικό πρόβλημα που τίθεται εξακτινώνεται σε τρία αγωνιώδη όσο και διαχρονικά ερωτήματα:

- 1) Τι μπορούμε να γνωρίσουμε σε σχέση με το απολύτως νοούμενο «είναι»;
- 2) Ποιοι είναι οι δεσμοί που συνδέουν την ελεύθερη ύπαρξη με το απόλυτο και ανυπόθετο;
- 3) Με ποια μορφή εμφανίζεται το απόλυτο και το ανυπόθετο;

Ως προς το πρώτο ζήτημα αποφαίνεται ότι η γνώση δεν είναι σε θέση να μας παράσχει αποτελεσματική και πειστική απόδειξη για την ύπαρξη του επέκεινα. Θεωρεί, επίσης, ότι τόσο η θειϊστική όσο και η πανθειϊστική προσέγγιση του προβλήματος που αναφέρεται στην πρώτη αρχή είναι εσφαλμένες και αντιφατικές. Μόνο η ύπαρξη, υποστηρίζει, εφόσον εμψυ-

χώνεται από την ελευθερία, μπορεί να διανοίξει την οδό που οδηγεί στο «επέκεινα». Η ύπαρξη ανακαλύπτει στον εαυτό της το «επέκεινα» όχι με τη διαμεσολάβηση της γνώσης αλλά της πίστης. Η ύπαρξη υπερβαίνοντας όλα τα αντικειμενικά δεδομένα τοποθετεί τον εαυτό της απέναντι στο απόλυτο. Η επιζήτηση του απόλυτου είναι πραγματική μόνον, εφόσον η ύπαρξη έρχεται σε υπαρξιακή προς αυτό συσχέτιση.

Επομένως, το επέκεινα δεν είναι αντιληπτό με τη συνδρομή της γνώσης, αλλά μόνο το βίωμα της ελευθερίας, ως τάση υπέρβασης κάθε ορίου, μας βεβαιώνει για την παρουσία του.

Αν θελήσουμε να εκφραστούμε με μεγαλύτερη σαφήνεια, θα δείξουμε ότι η μεταφυσική εμπειρία μάς αποκαλύπτει την ύπαρξη του καθαυτό όντος που διαφορίζεται από το ον που περιγράφουν οι θετικιστές και οι οπαδοί της παλιάς μεταφυσικής. Το απόλυτο δεν υπόκειται σε κανένα γνωσιολογικό καθορισμό.

Αναφορικά με το δεύτερο ερώτημα που άπτεται των σχέσεων της ύπαρξης με το «επέκεινα», ο K. Jaspers απαντά ότι η ύπαρξη έρχεται σε συνάφεια με το απόλυτο με τη διαμεσολάβηση των οριακών καταστάσεων. Όταν, πιο συγκεκριμένα, ο άνθρωπος κατατράχεται από ασθένειες, όταν βιώνει την απειλή του θανάτου ως κάτι αναπόδραστο, όταν βαρύνει τη συνείδησή του η συναίσθηση της ενοχής, όταν αποκτά επίγνωση ότι «παν το υπάρχον» είναι προορισμένο να εκμηδενισθεί, όλα αυτά τον φέρουν σε σχέση με το απόλυτο. Το «επέκεινα» παρουσιάζεται ως όριο της ύπαρξης, ενυπάρχει στην ύπαρξη ως κάτι το οποίο την υπερβαίνει. Ύπαρξη και «επέκεινα» αποτελούν αχώριστη δυάδα. Το «εγώ» δεν είναι σε θέση να υπάρξει χωρίς τη συσχέτισή του προς τον κόσμο και προς το απόλυτο. Ο K. Jaspers, συνεπώς, δέχεται την παρουσία του απόλυτου μέσα στα βάθη του «εγώ», από τα οποία αναδύεται η ελευθερία.

Σχετικά με τη μορφή με την οποία αισθητοποιείται το «επέκεινα» στην εγκόσμια και υπαρξιακή περιοχή, ο K. Jaspers αποφαινεται ότι τούτο αποκαλύπτει τον εαυτό του μέσω της μεταφυσικής εμπειρίας. Αφετηρία της μεταφυσικής εμπειρίας είναι η αισθητηριακή αντίληψη, η ψυχολογική συνείδηση, η μεθοδική σκέψη, η εναισθητική αντίληψη των συνειδήσεων των συνανθρώπων μας. Όλα αυτά μεταβάλλονται σε μεταφυσική εμπειρία, όταν κατανοηθεί η ελλειπτικότητά τους. Κατανοούμε ότι είναι δυνατό να υπερβούμε τα όρια των ενεργημάτων τα οποία αναφέραμε και

όταν αποστασιοποιηθούμε από αυτά, να οδηγηθούμε στην επίγνωση ότι η εμπειρική πραγματικότητα στην ουσία της είναι φαινομενικό δεδομένο, που όμως αποκαλύπτει την παρουσία του απόλυτου και του ανυπόθετου.

Ο K. Jaspers δεν αναζητά το απόλυτο σ' έναν κόσμο υπεραισθητό. Ισχυρίζεται ότι το απόλυτο αναδύεται μέσα από το δεδομένο κόσμο. Όλα τα εμπειρικά φαινόμενα είναι σήματα προερχόμενα από αυτό, κρυπτογραφικά ψηφία, μέσω των οποίων πιστοποιείται το «επέκεινα». Η αποστολή της μεταφυσικής είναι η αποκρυπτογράφηση της μυστικής γλώσσας των ψηφίων αυτών.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Η ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ KARL JASPERS

Το πραγματικό, σύμφωνα με τον Jaspers, δεν «υποκύπτει» στη νόηση, γιατί αυτή εκφράζεται μόνο με δυνατότητες. Ο φιλοσοφικός λογισμός οφείλει να επιχειρεί να εισδύσει στο «Είναι», όχι για να άρει, αλλά για να εξάρει τη μη νοητικότητα του. Μόνο σε εξαιρετικές στιγμές συλλαμβάνεται το πραγματικό ως υπερβατική πράξη, ως πραγματοποίηση της ύπαρξής μας.

Είναι γεγονός πως ο Jaspers απορρίπτει την ορθολογική οντολογία, ωστόσο, η στάση του είναι οντολογική και μεταφυσική. Ειδικότερα, το αντικειμενικό όν, «είναι» (Dasein) είναι πάντοτε φαινόμενο [Schein]. Η ολότητα του «είναι» δεν είναι προσιτή, αποφαίνεται ο φιλόσοφος των οριακών καταστάσεων. Στο πλαίσιο αυτής της παραδοχής οι τρεις θεμελιακές ιδέες της καντιανής οντολογίας (Θεός, ψυχή, κόσμος) ορίζονται ως «περιέχοντα» [Umgreifendes]. Ο,τιδήποτε καθίσταται αντικείμενο γνώσης υφίσταται στο πλαίσιο ενός ορίζοντα. Αυτό που περιέχει όλους τους ορίζοντες είναι το **περιέχον**. Το περιέχον, σαφέστερα, είναι ο εκτεταμένος χώρος του δυνατού, το **Είναι** στην ολότητά του, που δεν μπορεί να είναι ούτε αντικείμενο ούτε υποκείμενο [Umgreifendes].¹ Ο όρος, θα λέγαμε όχι αυθαίρετα, αντιστοιχεί στο άπειρο του Αναξίμανδρου², στην ιδέα του Πλάτωνα, όπως ορίζεται στο Σοφιστή (253d) και στο πράγμα καθαυτό του Kant. Το **περιέχον** έχει το **υπάρχον** ως περιεχόμενο.

Ενώ η οντολογία, η επιστήμη του **Είναι**, ταξιθετεί το **Είναι** κατά αντικείμενα, η περιεχοντολογία είναι πράξη φωτισμού του **Είναι**, που δεν αποτελεί αντικείμενο, όπως τα επιμέρους όντα και άρα δεν επιδέχεται την

---

1. K. Jaspers, Εισαγωγή στη Φιλοσοφία, μτφρ. Χ. Μαλεβίτση, σελ. 118 κ.ε.

2. Αριστοτέλους, Φυσικά, 253 b7.

επιστημονική γνώση. Η περιεχοντολογία φωτίζει το χώρο, όπου συναντώνται όλα τα υπάρχοντα. Σκιαγραφώντας ο ίδιος ο Jaspers την υφή του περιέχοντος επισημαίνει: «Είναι φανερό πως το είναι καθαυτό δεν μπορεί να αποτελεί αντικείμενο. Ό,τι μου είναι αντικείμενο, έρχεται προς εμένα από το περιέχον και εγώ, ως υποκείμενο, προέρχομαι από αυτό. Το αντικείμενο είναι ένα καθορισμένο Είναι για το Εγώ. Το περιέχον παραμένει για τη συνείδησή μου σκοτεινό. Καθίσταται φωτεινό μόνο μέσω των αντικειμένων και τόσο φωτεινότερο, όσο σαφέστερα γίνονται τα αντικείμενα μέσα στη συνείδηση. Αυτό το ίδιο το περιέχον δε γίνεται αντικείμενο, αλλά αποκαλύπτεται με το διχασμό σε Εγώ και σε αντικείμενο. Το ίδιο παραμένει ένα βάθος, που αδιάκοπα φωτίζεται με τις φανερώσεις των αντικειμένων, αλλά πάντοτε παραμένει το «περιέχον».³ Το περιέχον εμφανίζεται με επτά τρόπους, τους οποίους μπορούμε να κατηγοριοποιήσουμε σε δύο ομάδες.

Α' ομάδα:

Το περιέχον είναι το ίδιο το Είναι

---

1) Ο κόσμος

Ο κόσμος δεν είναι ούτε ένας ενιαίος μηχανισμός που εποπτεύεται από το πνεύμα μας ούτε πάλι είναι στο σύνολό του ζωή που αναβλύζει από μέσα της ούτε είναι εξ' ολοκλήρου ένα συνειδητό Είναι του πνεύματός μας. Ο Jaspers σε ομοφωνία με τον Kant αποκρούει κάθε μεταφυσικό μονισμό, αρνούμενος την αναγωγή του κόσμου σε μια εξηγητική αρχή. Ο κόσμος είναι πολυειδής· γι' αυτό και δε συλλαμβάνεται μονιστικά. Το όλον του κόσμου κατ' ουσίαν δεν υπάρχει για τον άνθρωπο, είναι απρόσιτο. Ο κόσμος αποτελεί μόνο μια ιδέα και καθίσταται αντικείμενο γνώσης, μόνον εφόσον είναι δεδομένος στους όρους της συνείδησης.

Με άλλα λόγια ο κόσμος είναι ένα φαινόμενο.⁴ Η αδυναμία σύλληψης της ενότητας του κόσμου ερμηνεύεται, διότι, σύμφωνα με τον Jaspers, ο κόσμος δομείται από τέσσερις σφαίρες πραγματικότητας: ύλη, ζωή, ψυχή και πνεύμα. Και οι τέσσερις είναι πραγματικές, ιδίως το πνεύμα δεν είναι

---

3. K. Jaspers, Εισαγωγή στη Φιλοσοφία, μτφρ. Χ. Μαλεβίτση, σελ. 118

4. I. N. Θεοδωρακόπουλος, Τα σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα, σελ. 48 κ.ε.

μόνο προθετικό [intentionell], αλλά πραγματικό με την αυστηρή σημασία της λέξης, μολονότι με διαφορετική σημασία για το καθένα από τα τέσσερα οντολογικά επίπεδα. Αυτά αποτελούν ετερογενείς τρόπους της αντικειμενικότητας που δεν ανάγεται σε ενιαία αρχή. Η ύπαρξη εγγράφεται στην περιοχή του κόσμου και συλλαμβάνεται ως αντικείμενο του κόσμου από την επιστήμη. Τον κόσμο ως υλική υπόσταση ερευνά η επιστήμη. Τον κόσμο ως προσανατολισμό της ύπαρξης [Weltorientierung] ερευνά η υπαρξιακή φιλοσοφία. Φιλοσοφία, επισημαίνει ο K. Jaspers, δεν είναι η αντικειμενική γνώση, αλλά η συνείδηση του «υπάρχειν» μέσα στον κόσμο.⁵

2) Η υπέρβαση

Η υπέρβαση είναι η περιοχή που αδυνατούμε να ονοματοθετήσουμε, γιατί είναι το απροσδιόριστο βάθος, από το οποίο εκπορεύονται όλα. Η υπέρβαση, το Επέκεινα είναι το Είναι που δεν ταυτίζεται με τον κόσμο, αλλά απευθύνεται στον κόσμο μέσω του Είναι. Το Επέκεινα υφίσταται μόνο, όταν ο κόσμος δεν είναι αυθύπαρκτος, αυτοθεμελιώτος: «Κάθε ον ως εμπειρική υπόσταση και κάθε ον ως ελευθερία είναι «ένα» ον, όχι όμως το «ον». Το αληθινό ον είναι υπέρβαση. Η υπέρβαση ως μεταφυσική αντικειμενικότητα εμφανίζεται στο μύθο, στη θεολογία και στη φιλοσοφία. Ωστόσο, η αληθινή μέθοδος της μεταφυσικής είναι η ακολουθία ενός από τους τρεις δρόμους: Της τυπικής υπερβατικότητας, των υπαρξιακών σχέσεων και της ανάγνωσης των συμβόλων.⁶

Με την τυπική υπερβατικότητα υπερβαίνονται όχι μόνο οι κατηγορίες της εμπειρικής υπόστασης, αλλά και αυτή η ίδια η ύπαρξη. «Όταν έχουμε εσωτερική εμπειρία του είναι μας, αυτοβεβαιωνόμαστε ότι δεν είμαστε από μόνοι μας, αλλά ότι είμαστε δώρο στον εαυτό μας: «Είναι βέβαιο ότι ο Θεός είναι» με την απόφαση που με κάνει να υπάρχω. «Αυτή η βεβαιότητα δεν μου επιτρέπει να κλείσω το Θεό σ' έναν ορισμό, αλλά να τον κάνω μια παρουσία για την ύπαρξη».⁷

Είναι σχεδόν αναπόφευκτο να θεωρούμε το Θεό ως προσωπικότητα. «Στο σχηματικό, όμως, υπερβαίνουν» η θεότητα παραμένει αθέατη, κα-

5. K. Jaspers, *Die geistige Situation der Zeit*, 1965 σελ. 183

6. I. M. Μποχένσκι, *Ιστορία της σύγχρονης Ευρωπαϊκής Φιλοσοφίας*, εικοστός αιώνας, μτφρ. X. Μαλεβίτση, σελ. 231.

7. K. Jaspers, *Philosophie III*, σελ. 66 κ.ε.

λυμμένη. Φαίνεται να παρουσιάζεται μόνο έμμεσα, και ακόμη και εδώ κρυμμένη στην απόστασή της, μέσω της ιστορικότητας, στην οποία η ύπαρξη κάθε φορά αποκαλύπτει την υπερβατικότητα στην ανάγνωση των κωδικών της ύπαρξης, χωρίς ν' αντιλαμβάνεται γενικά τι είναι. Γίνεται ορατή στα ίχνη της: «Δε γίνεται διάρκεια στον κόσμο, αλλά μπορεί να σημαίνει για την ύπαρξη απόλυτη ηρεμία του Είναι».⁸

Στον Jaspers ύπαρξη είναι ό,τι συμπεριφέρεται προς τον εαυτό του (και με τη συμπεριφορά του αυτοπροσδιορίζεται), ενώ ταυτόχρονα συμπεριφέρεται προς το «επέκεινα». Το «επέκεινα» γίνεται παρόν με την ύπαρξη. Η ύπαρξη βιώνεται, δε γνωρίζεται. Κάθε προσπάθεια για απόλυτη σαφήνεια αναφορικά με αυτό που είμαστε καταλήγει σε αποτυχία. Αυτή όμως η συνείδηση της αποτυχίας δεν οδηγεί στο μηδέν αλλά στην υπέρβαση. Αφού πιστοποιήσουμε ότι δεν είναι δυνατό να αναζητούμε έρεισμα στα πράγματα αυτού του κόσμου, μάς αποδεικνύεται το **Είναι** που είναι πέρα από τη γνώση.

Οι υπαρξιακές σχέσεις προς την Υπέρβαση είναι: εμμονή και εγκατάλειψη, πτώση και άνοδος της ύπαρξης.⁹ Ο Jaspers στο σημείο αυτό παρατηρεί:¹⁰ «... Η ύπαρξη ή αντιτίθεται στην υπερβατικότητα ή θέλει να πορεύεται το δρόμο της στον κόσμο μαζί με την υπερβατικότητα ή αμφισβητεί την υπερβατικότητα. Και οι τρεις δυνατότητες είναι σημεία στην κίνηση της υπαρξιακής συνείδησης της υπερβατικότητας στη χρονική ύπαρξη... Ενόψει της υπερβατικότητας η ύπαρξη έχει την ουσιαστική συνείδηση της οριστικότητας. Η ύπαρξη εξάλλου δεν μπορεί να αντιληφθεί τον εαυτό της ούτε ως ορισμένη σε σχέση με μια νοητή ολοκλήρωση του απείρου ούτε και ως ορισμένη σε σχέση με άλλα ορισμένα. Κατανοείται, όμως, όταν έρχεται πέρα από κάθε σκέψη οριστικότητας ή απείρου σ' ένα άλμα στην αυτοσυνείδηση, ως αδιαχώριστη από άλλη ύπαρξη και επίσης όχι ξεχωρη από την αρχή, με την οποία συσχετίζεται, αν και απείρως διαφορετική από αυτήν. Η ύπαρξη δεν είναι σε θέση από μόνη της να εκφράζει ούτε οριστικότητα ούτε άπειρο ή και τα δύο. Είναι το αξεπέραστο, επειδή είναι άπειρο ανεπαρκές, που ταυτίζεται με την αναζήτηση της υπερβατικότητας. Ύπαρξη υφίσταται μόνο σε σχέση με την υπερβατικότητα. Στη σχέ-

8. Όπ.π., σελ. 67 κ.ε.

9. Μποχένσκι, Ιστορία της σύγχρονης Ευρωπαϊκής Φιλοσοφίας, σελ. 231.

10. K. Jaspers, Philosophie III, σελ. 3 κ.ε.

ση αυτή έχει την ανεπάρκειά της, ή με την αναίρεση της χρονικής ύπαρξης τη δυνατή της επάρκεια».

Η σημαντικότερη όμως μέθοδος της μεταφυσικής είναι η ανάγνωση, η αποκρυπτογράφηση των συμβόλων. Σύμβολο ή κώδικας ή σημείο είναι το ον που καθιστά την υπερβατικότητα παρούσα, χωρίς να οφείλει η υπερβατικότητα να καταστεί αντικείμενο ή υποκείμενο (Existenz).¹¹ Στο σήμα ή σύμβολο ο διαχωρισμός ανάμεσα σ' αυτό και σ' εκείνο που συμβολίζεται είναι ανέφικτος: Η υπέρβαση εισάγεται στο παρόν, αλλά δεν αποσαφηνίζεται. Η υπέρβαση παραμένει πολύσημη. Στη φιλοσοφική σκέψη του K. Jaspers η μεταφυσική αντικειμενικότητα περιγράφεται ως κώδικας, επειδή δεν ταυτίζεται με την ίδια την υπερβατικότητα, αλλά είναι η γλώσσα της.¹²

Θα ήταν χρήσιμο να επισημάνουμε τη διάκριση στην οποία επιμένει ο φιλόσοφος στο βιβλίο του: «Η φιλοσοφική πίστη έναντι της Αποκαλύψεως» σελ. 157 κ.ε., αναφορικά με τις περιγραφικές έννοιες: σήματα, σύμβολα, κωδικοί. «Τα σήματα προβάλλουν τη σημασία ενός Άλλου που μπορεί να προσεγγιστεί άμεσα. Τα σύμβολα εκφράζουν την παρουσία ενός Άλλου σε παραστατική αφθονία μέσα στην οποία το σημαίνουν και το σημαίνόμενο είναι αδιάσπαστα ένα. Ο κώδικας πάλι λειτουργεί ως γλώσσα του υπερβατικού, που είναι προσβάσιμο μόνο μέσω της γλώσσας και όχι μέσω της ταύτισης αντικειμένου και συμβόλου στο ίδιο το σύμβολο. Ο K. Jaspers, ωστόσο, αναγνωρίζει ότι τα σύμβολα μπορούν να αποτελέσουν περιεχόμενο της γλώσσας των κωδικών και να περιληφθούν στην κίνηση της σκέψης προς την υπερβατικότητα».

Με τη συνδρομή της μεταφυσικής «ακροώμαστε» το περιέχον της υπέρβασης και νοούμε αυτή τη μεταφυσική πραγματικότητα ως σηματογραφία. Η ακρόαση αυτή είναι δυνατή με τη διαμεσολάβηση της πραγματικότητας της ύπαρξής μας και όχι με την απλή νόηση. Ο χώρος ανάγνωσης των συμβόλων είναι η ύπαρξη και πραγματώνεται στην πράξη μας. Στο πλαίσιο αυτής της ανάγνωσης συλλαμβάνεται ένα ον. Κάθε ερμηνεία που απορρέει από την ανάγνωση αυτή είναι πάντοτε ερμηνεία για την ύπαρξη.¹³

---

11. K. Jaspers, Philosophie, III, σελ. 137

12. Όπ.π., σελ. 129.

13. K. Jaspers, Εισαγωγή στη φιλοσοφία, μτφρ. X. Μαλεβίτση, σελ. 123 κ.ε

Κάθε έκφανση της πραγματικότητας μπορεί να αποτελέσει σύμβολο της υπέρβασης: ο άνθρωπος, η φύση, η ιστορία, η ελευθερία, η εμπειρική υπόσταση κ.λ.π. Η υπέρβαση, όμως, δεν αποδεικνύεται, αλλά μαρτυρείται. Το αποφασιστικό σύμβολο της υπέρβασης είναι η αποτυχία, ο αφανισμός της εμπειρικής ύπαρξης. Η αποτυχία είναι η έσχατη καμπή του όντος. Επιχειρώντας ο K. Jaspers να αναδείξει εναργέστερα τη συνάφεια κωδικών και αποτυχίας παρατηρεί: «Η αποτυχία είναι η περιληπτική αιτία όλης της ύπαρξης των κωδικών. Η αντίληψη του κωδικού ως πραγματικότητας ύπαρξης πηγάζει από την εμπειρία της αποτυχίας. Από αυτή λαμβάνουν όλοι οι κώδικες, που δεν απορρίπτονται, την έσχατη επιβεβαίωσή τους. Ότι αφήνω να εισρέει στην καταστροφή, μπορώ να το λάβω και πάλι ως κωδικό».¹⁴ Καταληκτικά, πιστοποιούμε ότι η αποκωδικοποίηση - αποκρυπτογράφηση των συμβόλων δεν είναι δυνατή παρά στο ναυαγισμό των πλαναισθήσεων της εμπειρικής υπόστασης (Dasein). Ο ναυαγισμός κάθε πεπερασμένου όντος σημαίνει την ύψιστη αποκάλυψη και επιβεβαίωση του άπειρου Θεού που συνιστά το μεταφυσικό σημείο αναφοράς της ύπαρξης.

Β' ομάδα:

Το περιέχον που εμείς είμαστε

---

1) Η εμπειρική ύπαρξη

Η ύπαρξη, γενικά, κατέχει περίοπτη θέση στο φιλοσοφικό σύστημα του Jaspers, γιατί δεν είναι μόνο η εξύψωση του ατομικού εγώ «πέραν του εαυτού του», αλλά και η επιγεφύρωση της διάστασης μεταξύ του πεπερασμένου και του άπειρου, καθώς αυτή έρχεται σε επικοινωνία με το Θεό.¹⁵ Ο άνθρωπος δεν είναι αυτάρκης· γι' αυτό και δεν προσδιορίζεται οντολογικά, παρά μόνο σε αναφορά προς το Θεό. Έτσι κριτήριο της ύπαρξης αναδεικνύεται ο Θεός, το «επέκεινα». Την υπερβατικότητα ως κριτήριο της ύπαρξης δανείστηκε ο Jaspers από τον Kierkegaard. Στο επίπεδο, όμως, της διαπραγμάτευσης της σχέσης της ύπαρξης και της

---

14. K. Jaspers, Philosophie, III, σελ. 234.

15. Heinrich Barth, Karl Jaspers, Uber Glaube und Geschichte (theologische Zeitschrift, G. Jahrgang, Heft 1. Januar / Februar) Basel 1950, σελ. 436-439.

υπερβατικότητας έχει αποκλίνει από τον φιλόσοφο της «Αγωνίας», αφού απουσιάζει από τη μεταφυσική σκέψη του Jaspers ο προσωπικός Θεός του Kierkegaard. Ειδικότερα, η εμπειρική ύπαρξη (Dasein), συνιστά το καθορισμένο **Είναι** που νοηματοδοτείται και κατευθύνεται από σκοπούς και συνδέεται με ορισμένη σωματικότητα. Η ύπαρξη υφίσταται χάρη στο Dasein, ταυτόχρονα όμως το υπερβαίνει. Η εμπειρική ύπαρξη ως μη αφυπνισμένη και στατική με το φωτισμό της κατανοεί τα κρυπτογραφήματα του κόσμου και έτσι προσεγγίζει την υπερβατική περιοχή. Ο άνθρωπος βιώνει την αντιπαλότητα ανάμεσα στην αυθεντική και τη μη αφυπνισμένη ύπαρξη. Η διάσταση - αντίθεση αυτή δεν αποκαλύπτει διαρκή σύγκρουση δύο ανομοιογενών πραγματικοτήτων, αλλά την κίνηση και ανέλιξη της ίδιας της ύπαρξης, από την αντικειμενική, ανελεύθερη, στην αυθεντική και ελεύθερη ζωή.¹⁶

2) Το είναι της συνείδησης γενικά (Bewusstsein überhaupt)

Στο επίπεδο αυτό νοούμε το **Είναι** που προσεγγίζεται και μελετάται διασκεπτικά. Στο χώρο αυτό εγγράφεται η επιστήμη¹⁷ και η φιλοσοφία. Η συνείδηση αποτελεί την προϋποθετική συνθήκη για την ύπαρξη του κόσμου. Η αντικειμενική, δηλαδή, ύπαρξη του κόσμου προϋποθέτει τη συνείδηση. «Ως συνείδηση εξάλλου είμαι κάτι άλλο. Έχω τη δυνατότητα να συνθέτω, να σχηματίζω, αντικειμενικά, εικόνα των πραγμάτων».¹⁸ Η συνείδηση εμφανίζεται ως αντικειμενικό μέγεθος και μπορεί να διερευνηθεί ως πραγματικότητα σε αντίστιξη με την ύπαρξη, που δεν είναι δυνατό να καταστεί αντικείμενο επιστημονικής έρευνας και γνώσης. Η προβληματική του K. Jaspers για την υφή της ηθικής συνείδησης παρακολουθεί την καντιανή άποψη, δηλαδή στηρίζεται στην ιδέα της αυτονομίας του πνεύματος. Σαφέστερα, η φωνή της συνείδησης δεν ταυτίζεται με το Θεό, γιατί τότε η επικοινωνιακή σχέση με τις άλλες υπάρξεις θα ήταν αδύνατη. Αν ο άνθρωπος ήταν σε θέση να επικοινωνήσει άμεσα με το Θεό, δε θα πρόβαλε η ανάγκη της συνάφειας και της συνομιλίας με την άλλη ύπαρξη. Ο Θεός απευθύνεται στον άνθρωπο με ό,τι του αποκαλύπτει η παράδοση και

16. K. Jaspers, Philosophie, I, σελ. 123 κ.ε.

17. Η συνείδηση ως γνώση αποκαλύπτει βέβαια τις αυταπάτες και απομυθοποιεί. Ο Jaspers όμως παρατηρεί ότι μ' αυτό τον τρόπο μας στερεί και τον κόσμο του μύθου, όπως και την παρουσία του Θεού.

18. I. N. Θεοδωρακόπουλος: Τα σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα, σελ. 49.

το ιστορικό περιβάλλον. Γίνεται, όμως, κατανοητό ότι ο λόγος του Θεού δεν καταναγκάζει, αλλά ταυτίζεται με την ελευθερία και την αυτοπεποίθηση του πνεύματος.

3) Το πνεύμα (Geist)

Αυτό συνιστά την τρίτη οντολογική φάση του περιέχοντος που εμείς είμαστε και τείνει αδιάλειπτα προς το γενικό. Ως πνεύμα, αποφαίνεται ο Jaspers, είμαι το σύνολο μιας νοητικώς οργανωμένης λειτουργίας, η οποία προσδιορίζεται από ιδέες.¹⁹ Το πνεύμα εκφράζεται αντικειμενικά και είναι δυνατό να ερευνηθεί ως πραγματικότητα.

Μέσα στην πνευματική ενότητα γίνεται δεκτό το περιεχόμενο της συνείδησης και η πραγματικότητα της ύπαρξης. Το πνεύμα αποβλέπει αδιάλειπτα προς τις ιδεατές ολότητες, είναι το ίδιο η ολότητα της σκέψης, της δράσης και της αίσθησης, μια ολότητα που δε συνιστά ένα κλειστό γνωστικό αντικείμενο. «Από το αδιάκοπα επίκαιρο και το αδιάκοπα μερικευόμενο όλον, το πνεύμα παρωθεί προς τα εμπρός, δημιουργώντας ακατάπαυστα, μέσα από τις παρούσες πηγές του, τη δυνατή πραγματικότητα. Καθώς παρωθεί προς το όλον, το πνεύμα διατηρεί, υψώνει και συσχετίζει τα πάντα με τα πάντα, δεν αποκλείει τίποτε και δίνει στο καθένα τη θέση του και τα όριά του»,²⁰ μας στερεί και τον κόσμο του μύθου, όπως και την παρουσία του Θεού.

4) Ο Λόγος - Νους: (Verstand)

Ο νους είναι που διακρίνει όλα τα είδη του Είναι. Αποτελεί τον συνδυαστικό κρίκο όλων των τρόπων του περιέχοντος. Ο νους πραγματοποιεί το φωτισμό των φάσεων του περιέχοντος: φορέας του είναι η ύπαρξη, πηγή του επέκεινα. Ύπαρξη και νους είναι δύο πόλοι του Είναι μας. Ο νους αποκτά ουσία και περιεχόμενο με την ύπαρξη. Το κυρίαρχο γνώρισμα του νου είναι η τάση προς την ενότητα, στην οποία όμως εμπεριέχεται η αλήθεια.²¹ Καταληκτικά, ο Λόγος είναι το ανεξάντλητο κίνητρο του φιλοσοφικού λογισμού που τον οδηγεί προς την ενότητα, την τάξη, το νόμο. Χωρίς το Λόγο η ύπαρξη μένει αδρανής, υπνώττουσα.

---

19. Όπ.π., σελ. 49 κ.ε.

20. K. Jaspers: Reason and Existenz εκδ. The Noonday Press 1955 σελ. 57, 58.

21. Δ. Ι. Κρικώνης, Κριτική της περί ανθρώπου διδασκαλίας του K. Jaspers εκ χριστιανικής απόψεως, σελ. 21 κ.ε.